

Az iskolaérettség feltételei

Testi fejlettség

Hat éves korára egy átlagos gyermek kb. 120—130 cm magas, és 20 - 22 kg súlyú. Természetesen ettől felfelé és lefelé is lehetnek eltérések. Ennek ellenére, ha a gyermek súlya jóval az átlag alatt marad, felmerül a kérdés, fizikálisan bírja-e majd az iskolával járó, megnövekedett terhelést. A tapasztalatok azt mutatják, a kisebb súlyú gyermekek fáradékonyabbak, teljesítményük hullámzóbb. A szülők testméretei befolyásolják a gyermek testtömegének alakulását, így ezt is figyelembe kell venni az iskolára való alkalmasság eldöntésénél. Fontos a jó egészségi állapot is.

Megkezdődik a fogváltás, jelezve a második alakváltás beindulását E változás az idegrendszer érettségéről tájékoztat, az iskoláskor kezdetét jelenti. A fogváltás beindulása előtt a gyermek idegrendszerének nagy megterhelés lenne a rendszeres, intenzív tanulás.

A cipőfűző megkötésének képessége a finommozgások fejlettségéről, a térbeli tájékozódásról, a vizuális megfigyelő-képességről tájékoztat. A cipőfűző megkötésének tudása vagy nem tudása csak részben gyakorlás függvénye.

Ép érzékszervek

Az írás, olvasás tanulásához nélkülözhetetlen a jól működő látás és hallás. Érzékszervi fogyatékoság esetén nehezített a tanulás. Sajnos egy rutin szűrő-vizsgálat nem derít fel minden hiányosságot (pl. a rejtett kancsalságot, a látóér kiesést, a lusta pupillareflexet, a keresztezett szem-és füldominanciát, a lassúbb beszédhallást, stb.)

Jó ceruzafogás, könnyed eszközkezelés

A helytelen ceruzafogás nehezíti az írástanulást, visszafogja a fejlődést, a kudarcélmény a lelki feltételeket rontja. A kézfej izmai görcsös állapotba merevednek. Igazi hátrányai gyakran csak a későbbi években, 4 - 5. osztályban mutatkoznak, amikor megnövekszik az írás mennyisége és tempója. A nehézkes ceruzakezelés sok energiát emészt fel, hamarabb elfárad az író gyermek.

Az elemi mozgások összerendezettsége

Mellúszás, kúszás, mászás, lábujjhegyen járás, sarkon járás, külső talpélen járás, guggoló járás, szökdelés páros lábon és fél lábon, fej emelgetés háton- és hason fekvésben. E mozgások pontatlan, hibás kivitelezése az idegrendszer éretlenségére utal, ami megnehezíti az olvasás, írás tanulását (70 %).

Jó egyensúlyérzék

A egyensúlyérzék bizonytalansága bizonyos idegrendszeri rendellenességekre utal, ami maga után vonhatja a tanulási nehézséget, figyelemkoncentrációs problémát, magatartási zavart.

Pontos finommozgások

A vállölnök, csuklónak, ujjaknak mozgékonyaknak, függetleneknek kell lenniük. A jól irányítható kéz előfeltétele az írástanulásnak. A beszédmozgás is finommozgás. Mivel a

beszéd irányítását végző érző- és mozgatóközpontok a kéz érző- és mozgatóközpontjainak közelében vannak, segíthetik, vagy gátolhatják egymás működését.

Keresztcsatornák

A keresztcsatornák jó működése biztosítja, hogy a gyermek egymástól függetlenül tudja mozgatni a végtagjait. A kéz, a láb, a fejbiccentő izmok, és a mimikai) izmok mozgásainak függetlennek kell lennie egymástól. Ha nem történt meg a függetlenedés, nehezített az írástanulás, mert a gyermek nemcsak a kezével ír, hanem a lába, a nyelve, az egész teste követi a kéz mozgását. Az akaratlan, fölösleges mozgások sok energiát emésztnek fel, a gyermek hamar kifárad az írástól.

Testséma

Fontos, hogy a gyermek ismerje saját testét, biztonsággal tájékozódjon rajta. Ismerje testrészei, ujjai nevét, helyét. A hiányos testséma nehezíti a világban való tájékozódást, bizonytalan személyiséget eredményezhet. A világot saját magunkhoz képest tudjuk bemérni. Ha ez a pont bizonytalan, minden bizonytalanná válhat.

Kézdominancia

Fontos, hogy mire iskolába kerül a gyermek, kialakult kézdominanciával rendelkezzen. A nem megfelelő kézzel történő írástanulás nehezíti az írás, olvasás elsajátítását, súlyosabb esetben beszédzavarhoz (súlyos, makacs beszédhiba, dadogás), személyiségzavarhoz (álértelmi fogyatékos) vezethet.

Lábdominancia

A dominanciák akkor hibátlanok, ha azonos oldalra esnek. Az ellentétes oldali lábhasználat gyakran együtt jár a számolási készség gyengeségével. Nehezebben alakul ki a szám- és mennyiségfogalom (Saját megfigyelésem).

Szemdominancia

Akkor jó, ha a domináns kéz oldalára esik. Az ellenoldali szem használata átállíthatja a kezet. Az ilyen gyermekek gyakrabban olvasnak visszafelé, cserélnek fel betűket, szótagokat. Lassúbb lehet náluk a szövegértés és a felidézés. Az ellenoldali szemdominancia önmagában nem szokott problémát okozni, csak ha más rendellenességekkel társul.

Füldominancia

Akkor jó, ha a domináns kéz oldalára esik. Az ellenoldali fül használata maga után vonhatja a lassúbb, pontatlan beszédhallást, a zenei hallás, a ritmusérzék gyengeségét, esetleg dadogást is okozhat (Delacato)

A szemmozgás koordináltsága

Fixálás, pupillareflexek: az olvasás, írás megtanulását nehezíti, ha a két szem koordinálatlanul mozog, vagy nehezen fixál. Következésképpen látótérkiesés, olvasás-, írásnehézség lehet. Gyakran együtt jár a boka merevségével és befelé forduló lábfejjel (saját megfigyelésem). A túl tág pupilla, vagy a lusta pupillareflexek olvasászavart okozhatnak.

Jó térérzékelés

A beiskolázás előfeltétele a jó térérzékelés. Bizonytalan térérzékelés esetén a gyermek nyugtalan lehet, az egész személyisége bizonytalanává válhat. Indokolatlan félelmei lehetnek, ami agresszióban nyilvánulhat meg. A magatartási zavar hátterében, a figyelemkoncentráció és a hipermotilitás mögött gyakran térérzékelési probléma húzódik meg. (Nem azonos a térirányok felismerésével.)

Térirányok felismerése térben és síkban

A térirányok felismerése fontos feltétele az írás-, olvasástanulásnak. Fontos a névutók jelentésének pontos ismerete. Ha a gyermek bizonytalan a térirányok megítélésében, nem tudja elkülöníteni a jobbot a balról, a fentet a lentől, akkor nem tudhatja megkülönböztetni a b—d, p—b, a—e betűket, felcserélheti a betűket, szótagokat, esetleg visszafelé olvas, tükörírással vagy jobbról balra ír. (Nem azonos a térérzékeléssel)

Reprodukáló képesség térben és síkban

Az olvasás, írás előfeltétele, hogy a gyermek le tudja utánozni, másolni a látott mozdulatot, térbeli konstrukciót, vagy síkban alkotott mintát. Ennek hiányában képtelen lesz önállóan dolgozni. Képtelen lesz saját helyzetére átfordítani és alkalmazni a tanítótól kapott utasítást, mintát. A tanulás egyik legfontosabb útja az utánzás, másolás.

Soralkotás, sorritmus folytatása

Az írás térben és időben meghatározott rend, szabály szerint alkotott sor. Az olvasás egy betűsor dekódolása. A térben és időben való soralkotási képesség nélkül lehetetlen az írás, olvasás tanulása.

Szem - kéz koordináció

A gyermek akkor tud a vonalközben, megfelelő szinten írni, ha a szemével úgy tudja követni a keze mozgását, hogy közben nem a kezére, hanem a leírt szövegre néz. A perifériás látását használja a keze irányításához. Ez a képességünk hat éves korban még fejletlen. Éretlenségénél fogva a hat éves gyermek még alkalmatlan arra, hogy a szűk vonalrendszerben a vékony ceruzával szépen tudjon írni. A kézközépcsontok még nem csontosodtak el. A kéz csak 10 – 12 éves korban éri el teljes érettségi fokát. Mikor a 6 éves gyermeket írásra kényszerítjük, tulajdonképpen erőszakot teszünk a természet rendjén. Hogy mégis megtanulnak írni, bizonyíték az ember idegrendszerének plaszticitására.

Az iránykövetés képessége

Az íráshoz szükséges képesség. Azt jelenti, képes a gyermek keze gyors, hirtelen irányváltoztatásra. Ez a képesség is 10 – 12 éves korra érik be. Vizsgáljuk azt is, hogy balról jobbra írunk és olvasunk, megállapodás kérdése, semmilyen természetes oka nincs. Nem biztos, hogy a gyermek számára magától értetődő a balról jobbra való haladási irány.

Biztos alak - háttér megkülönböztetés

Fontos, hogy a gyermek ki tudja választani a számára fontos információt, el tudjon vonatkoztatni a zavaró körülményektől, meg tudja különböztetni az alakot a háttértől. Ellenkező esetben figyelmét a háttér ingerli, elvonja az olvasott szövegről, tekintete ugrál a sorok között vagy minduntalan a képre téved. Nagyon zavaró a kisgyermek számára, ha a kép és a szöveg összemosódik, mérhetően rontja az olvasás minőségét.

Alak-, forma-, szín- és nagyságállandóság (konstanciák felismerése)

Betűfelismeréshez, olvasáshoz szükséges képesség. Fejletlensége esetén a gyermek nem tudja megfeleltetni a kis- és nagybetűket, nem tud nyomtatott szövegről írottá másolni, és betű-felismerési nehézségei is lehetnek. Minden hangnak négy betűalakját kell megjegyeznie, és ezek a betűalakok gyakran még csak nem is hasonlítanak egymásra. A képesség megjelenése és megalapozása egészen fiatal csecsemőkorra nyúlik vissza. Az ingerszegény környezet hátráltatja fejlődését.

Gestalt látás

Az olvasástanuláshoz szükséges képesség. E képesség fejlettségén múlik, hogy tudja-e a gyermek a részeket egészként értékelni, a betűsört szóként értelmezni. Az összeolvasás képessége vizuális szinten. Fejletlensége esetén nehezített, vagy lehetetlen az összeolvasás.

Azonosság felismerése

Betűfelismeréshez szükséges képesség. Ez teszi lehetővé, hogy különböző szövegekben is felismerje a betűket, azonosítani tudja őket, illetve különféle alakjaikat meg tudja feleltetni egymással.

Különbözőség felismerése

Betűfelismeréshez szükséges képesség. Egyes írott és nyomtatott betűk alakjai között nagyon kis különbségek vannak. Fejlett megkülönböztető képesség nélkül nehéz az írás, olvasás tanulása. Ilyenkor gyakran fordul elő betűtévesztés, nehéz a tollbamondás, sok a helyesírási hiba.

Auditív megkülönböztetés

Hat éves korra kialakul az egyes hangok elkülönítésének képessége, az időtartam, a zöngés - zöngétlen hangok megkülönböztetésének képessége. Érés függvénye, de gyakorlás is kell hozzá. A helyesíráshoz, íráshoz szükséges képesség. Hiányossága tagolási nehézséget, gyenge helyesírást von maga után.

Analizáló—szintetizáló képesség

Előfeltétele az összeolvasás és az írás megtanulásának. Azt jelenti, hogy a gyermek, hangokra tudja - e bontani, illetve össze tudja - e rakni a hangokból a szót. Gyengesége olvasás- és írásnehézséget eredményez. Az összeolvasás képessége auditív szinten. Az

összeolvasás nehézsége, a betűkihagyás, a tollbamondás után való írás problémái részben e képesség hiányosságainak számlájára írhatók.

Átfordítási képesség

Átfordítási képességnek nevezzük azt a képességünket, amikor az egyik érzékelési síkon szerzett ismeretet egy másik érzékelési síkon reprodukáljuk. Az a folyamat, amikor a látott, hallott, tapintott, vagy emlékképek formájában tárolt ismereteket képi formában jelenítjük meg, vagy egy jelsorral: az írással. Átfordítás az is, ha elmondjuk, mit látunk, hallunk, tapintunk. A tollbamondás után való írás nehézsége, az írásképtelenség, a rajzolási képtelenség, a szóban való felelés nehézsége e képesség fejletlenségére vezethető vissza.

Általános tájékozottság

Hat éves korára a gyermeknek széleskörű ismeretekkel kell rendelkeznie az őt körülvevő világról. El kell tudnia helyezni magát az időben és a társadalmi környezetben. Ismernie kell a személyi adatait, lakhelyét, az évszakok, napszakok, napok váltakozását. Az általános tájékozottság hiányosságai bizonytalanságot, nyugtalanságot vonhatnak maguk után. Az új ismereteket nem tudják elhelyezni hiányos fogalmi rendszerükben, nehéz lesz a bevésés és a felidézés. Nehéz például megtanulnia a hónapok nevét és ezt a tudását alkalmazni a tájékozódásban annak a gyermeknek, aki nem ismeri az évszakok váltakozását, vagy használni az órát annak, aki nem ismeri a napszakokat.

Beszédképesség

Hat éves korára minden gyermeknek tökéletesen kell ismernie az anyanyelvét. Árnyaltan kell kifejeznie érzéseit, gondolatait. Egy adott képről, vagy témáról önállóan kell mondania néhány összefüggő mondatot. A megfelelően fejlett beszéd alapozza meg az írott beszéd megtanulását. A fejletlen beszédképesség, a súlyosabb beszédhiba, a hiányos fogalmi rendszer nehezíti az írás, olvasás tanulását. Azt jelenti, hogy fejletlen az írott beszéd megtanulásához szükséges idegi apparátus. A hiányos fogalmi rendszer nehezíti az értő olvasás kialakulását is, továbbá gyakrabban válik agresszívvé az, aki nem tudja kifejezni magát.

Gondolkodás

A megfelelő szintű fogalmi gondolkodás előfeltétele az olvasás-, írástanulásnak. Hat éves korára a gyermeknek spontán el kell végeznie az elemi gondolkodási műveleteket, ha ép az értelme. Ha gondolkodásmenete nem logikus, vagy nem tudja elvégezni az elemi gondolkodási műveleteket (összefüggések felismerése, következtetések levonása, elemi logikai műveletek, ítéletalkotás), felmerül az értelmi fogyatékoság gyanúja.

Problémamegoldó gondolkodás

Az iskolába lépéssel külön hangsúlyt kap a problémamegoldó gondolkodás képessége. Fejletlensége megnehezíti a beilleszkedést, az írás, olvasás tanulását. A gyermek a tanulás során, lépten - nyomon problémahelyzettel találkozik. „Vegyem a kezembe a ceruzát, vagy ne vegyem? Hol kezdjem az írást? Hol nyissam ki a könyvet?” stb.) Megfelelő problémamegoldó rutin nélkül képtelen lehet az önálló munkára. A túlzottan védő, óvó környezetből kikerülő gyermekek hiányossága szokott lenni.

Emlékezet

Az emlékezetnek hatféle összetevőjét vizsgáljuk:

- Vizuális emlékezet
 - mechanikus,
 - késleltetett.
- Auditív emlékezet
 - mechanikus, szó, szám,
 - késleltetett,
 - hosszú távú.
- Ritmus emlékezet.

A tanuláshoz, az ismeretek hasznosításához, a bevéséshez, a feladattartáshoz mind a hatféle emlékezetre szükség van.

Bármelyik emlékezetfajta elégtelen működése nehezíti a tananyag elsajátítását, felidézését, felhasználását. Hiányosságai lehetetlenné teszik az ismeretek rendszerré szerveződését. Az ismeretek rendszerré szerveződése teszi lehetővé az alkotó felhasználást.

Figyelem

A jól rögzíthető, tartós figyelem elengedhetetlenül fontos az iskolába lépéshez. A nehezen rögzíthető, könnyen elterelhető, megtapadó figyelem nehezíti, vagy lehetetlenné teszi az ismeretszerzést. A súlyos figyelemkoncentrációs zavarban szenvedő gyermek ismeretei rendszertelenek, esetlegesek. Ez a tünet gyakran együtt jár súlyos magatartási és beilleszkedési problémákkal.

Emberrajz

Az emberrajz 10 - 12 éves korig összefüggést mutat az intelligencia fejlődésével. A családrajz sok mindent elmond a gyermek érzésvilágáról, a család szerkezetéről, a családban elfoglalt helyéről.

Szocializáció

Megfelelő mértékű szocializáció nélkül nehezített, vagy lehetetlen a beilleszkedés az iskola rendjébe. A társakhoz való kapcsolódás képessége nélkül a gyermek nem érezheti jól magát a közösségben. A peremhelyzet rontja presztízsét a többiek előtt, teljesítményrontó hatása van. Tartós baráti kapcsolatok híján a gyermek magányossá válik, esetleg agresszív, bohóckodó vagy depressziós lesz.

Feladattudat

Az iskolai munkában fontos a fejlett feladattudat. A jövőben elsősnek meg kell értenie, hogy vannak kötelességei, aminek akkor is eleget kell tennie, ha nincs hozzá kedve, fáradt, vagy szívesebben játszana. Nem lehet elmulasztani vagy elodáztatni a feladatokat. A feladattudat fejlődése 6 éves kor körül felgyorsul. Ha nem alakul ki, nehéz lesz az iskola, nyűg a tanulás.

Jó kudarcűrő képesség

Nélkülözhetetlen a tanuláshoz. Fontos, hogy a gyermek, szembe tudjon nézni azzal, ha valami nem sikerül rögtön. Merjen és akarjon újra és újra hozzáfogni egy feladathoz. Ne essen kétségbe attól, ha nem az övé a legszebb, legjobb munka. Ne veszítse el a kedvét, ha valamit ki kell javítania. Fontos, hogy megtanulja: hibázni szabad. A hibázás a tanulás útja.

Sokat vétünk gyermekeink ellen, amikor már első próbálkozásra gyors, szép, hibátlan munkát várunk tőlük, és azonnal szankciókat alkalmazunk, ha valami nem sikerül. (Fekete pont, rossz jegy, elmarasztaló szöveg a még olvasni sem tudó gyermek füzetébe!) Így elveszük a kedvét az erőfeszítésektől. Úgy érzi, hiába dolgozik, igyekszik, csak elmarasztalást kap érte. Hiszen a kisgyermek nem azért ír csúnyán, mert nem akar szépen írni, hanem azért, mert éretlensége miatt még nem tud. Neki is az lenne a jó, ha mindent gyorsan és szépen meg tudna tenni, és mindenki elégedett lenne vele.

Felnőttekhez való viszony

Fontos, hogy elfogadja a felnőtteket, bizalommal forduljon hozzájuk, ha segítségre van szüksége. A szembeszegülés megnehezíti helyzetét az iskolai közösségben. A pedagógus csak azért a gyermekért tud felelősséget vállalni, amelyik betartja a szabályokat, szót fogad. Rá kell nevelnünk őket, azonban arra is, hogy az idegenekkel szemben tartózkodóak legyenek, ne engedjenek a csábításnak, ne menjenek el velük. A felnőtteknek méltónak kell lenniük a bizalomra!

A felsorolt alapképességek megléte biztosítja a sima iskolakezdést, az örömteli írás-, olvasástanulást. Egy-egy képesség gyengesége még nem teszi lehetetlenné a tanulást, de kisebb-nagyobb zökkenőket okozhat. Ha több területen gyengén teljesít a gyermek, felmerül az iskolaéretlenség gyanúja.

Mi történjen az iskolaéretlen gyermekkel?

Szerencsére a beiskolázási kötelezettség tág határok között mozog, így lehetőség nyílik az iskolakezdés kitolására. Gyakran nem megoldás, ha a gyermek ég évig az óvodában marad, mert a halmozottan jelentkező problémák spontán módon keveset javulnak az általánosan használt módszerekkel. Így az óvodában eltöltött plusz egy év nem hozza meg a kívánt eredményt, és rontja az általános iskola elvégzésének esélyeit. Különösen meggondolandó a késleltetés a rossz szociális körülmények között éli, hátrányos helyzetű gyermekek esetében. Megoldás lehetne a visszamaradó gyermekekből iskola-előkészítő, intenzív fejlesztőcsoportot szervezni. Ebben a csoportban nagy súlyt kellene fektetni a tanuláshoz szükséges alapkészségek fejlesztésére, a hátrányok ledolgozására, egyénre szabott fejlesztőprogramok kidolgozásával.

A másik megoldás kis létszámú, korrekciós első osztályok szervezése, ahol olvasást, matematikát is tanulnának a gyermekek, de a fő hangsúly az: fejlesztésén lenne. Az év sikeres elvégzése után, ha készségszinten tud írni, olvasni, számolni, második osztályba léphet. Ha nem, iskola-előkészítő évnél tekintenénk az első évet, és a következő tanévet már sokkal jobb esélyekkel kezdhették el a nagy létszámú első osztályban. Az óvodában maradás akkor indokolt, ha kicsi, testileg fejletlen a gyermek. Az a tapasztalatom, hogy többet fejlődnek az iskolába járó gyermekek még akkor is, ha nem tanulnak meg írni, olvasni az első évben. Ilyenkor az a tanító feladata, hogy az alapképességeket fejlessze, ne akarja minden áron megtanítani a gyermeket írni, olvasni. Ne vegye el a kedvét túlzott követelésekkel a tanulástól.